

MEĐIMURSKO VELEUČILIŠTE U ČAKOVCU
MENADŽMENT TURIZMA I SPORTA

DUBRAVKO KOS

**MOGUĆNOSTI RAZVOJA ZDRAVSTVENOG
TURIZMA NA PODRUČJU VARAŽDINSKE ŽUPANIJE**

ZAVRŠNI RAD

ČAKOVEC, 2018.

MEĐIMURSKO VELEUČILIŠTE U ČAKOVCU
MENADŽMENT TURIZMA I SPORTA

DUBRAVKO KOS

MOGUĆNOSTI RAZVOJA ZDRAVSTVENOG TURIZMA NA
PODRUČJU VARAŽDINSKE ŽUPANIJE

**POSSIBILITIES OF DEVELOPMENT OF HEALTH
TOURISM IN THE REGION OF VARAŽDIN**

ZAVRŠNI RAD

Mentor:

mag. oec. Dino Bartoluci

Komentor:

mag. oec. Iva Sundji

ČAKOVEC, 2018.

ZAHVALA

Zahvalnost iskazujem cijenjenim profesorima mentorima mag. oec. Ivi Sundji i mag. oec. Dinu Bartoluci na potpori i pomoći u pisanju mojeg završnog rada.

Također, zahvalnost iskazujem i svojim roditeljima na moralnoj podršci, strpljenju i vjeri u mene tijekom moga studiranja.

Dubravko Kos

SAŽETAK

Zdravstveni turizam jedan je od najbrže rastućih specifičnih oblika turizma u svijetu s godišnjom stopom rasta od 30%, uvjetovan demografskim, sociološkim i kulturološkim uvjetima života. U Hrvatskoj njegov je razvoj od velike važnosti, jer utječe na produljenje turističke sezone te obogaćuje ponudu u kontinentalnom dijelu. Hrvatska na području zdravstvenog turizma ima velike mogućnosti razvoja i napretka koje, međutim, još nisu dovoljno iskorištene.

Zdravstveni turizam se prema Strategiji razvoja turizma RH do 2020. i Nacionalnoj strategiji razvoja zdravstva Hrvatske 2012. – 2020. godine dijeli na: medicinski, lječilišni i wellness turizam. Hrvatska je bogata mjestima koja imaju klimatske i morske ljekovite činitelje, kao i nalazištima prirodnih ljekovitih činitelja.

Cjelokupna ponuda wellness-a, manji broj toplica ili termi kao i značajan dio ponude medicinskog turizma pretežito je u privatnom vlasništvu, dok su Specijalne bolnice, lječilišta i veliki bolnički sustavi koji kontroliraju najveći dio prirodnih ljekovitih činitelja, koji se danas koriste i dio su sustava javnog zdravstva i kao takvi usmjereni su na korisnike državnog zavoda za zdravstveno osiguranje (HZZO).

U Varaždinskoj županiji mogućnost za zdravstveni turizam postoji samo u Varaždinskim Toplicama, kao gradu sa zdravstveno-rekreacijskim turizmom, koji po broju smještajnih jedinica i broju noćenja predstavlja najveću županijsku turističku destinaciju. Specijalna bolnica Varaždinske Toplice ima tradiciju, stručnost i kvalitetu u pružanju usluga u fizikalnoj medicini i rehabilitaciji, koje su je svrstale u sami vrh Hrvatske po ovakvoj ponudi usluga. Specijalna bolnica Varaždinske Toplice ima veliku konkurenciju u kontinentalnoj Hrvatskoj, obzirom da se u sjeverozapadnoj Hrvatskoj nalazi velik broj toplica i ostalih objekata koji nude zdravstvene sadržaje, ali velika prednost Specijalne bolnice Varaždinske Toplice u odnosu na konkurenciju je u tome, što se nalaze neposrednu uz autocestu i obiluju bogatim izvorima geotermalne vode.

Cilj ovog rada je istražiti mogućnosti razvoja zdravstvenog turizma na području Varaždinske županije. Turizam u Varaždinskoj županiji temelji se na bogatoj povijesnoj baštini i kulturnoj ponudi grada Varaždina koji je percipiran kao destinacija kulturnog turizma kao i u raznovrsnoj ponudi drugih gradova u županiji.

Ključne riječi: zdravstveni turizam, Specijalna bolnica Varaždinske Toplice, prirodni ljekoviti činitelji, medicinski, lječilišni i wellness turizam.

Summary

Health tourism is one of the fastest growing specific forms of tourism in the world with an annual growth rate of 30%, conditioned by demographic, sociological and cultural conditions of life. Its development is of great importance to Croatian tourism because it affects the prolongation of the tourist season and enriches the offer in the continental part. In the field of health tourism Croatia has great potential for development and progress, which, however, has not been sufficiently exploited yet.

According to the Tourism Development Strategy of Croatia by 2020 and Croatian National Health Development Strategy 2012 - 2020, health tourism is divided in: medical, health and wellness tourism. Croatia is rich in places that have curative climate and sea factors as well as sites of natural curative factors.

The whole wellness offer, fewer number of spas or spa facilities and a significant part of medical tourism offer is mostly privately owned, while special hospitals, spas and large hospital systems that control most of the natural curative factors currently used by the public health system are directed to the users of the State Health Insurance Institute (HZZO).

In Varaždin County, the possibility for health tourism exists only in Varaždinske Toplice, as a city with health and recreational tourism, which by the number of accommodation units and number of overnight stays represents the largest county tourist destination. The Special Hospital Varaždinske Toplice has a tradition, expertise and quality in providing services in physical medicine and rehabilitation, which has been ranked at the very top of Croatia by this type of service. The Special hospital Varaždinske Toplice has a great competition in continental Croatia, given that there is a large number of spas and other facilities in northwestern Croatia which offer health-related activities, but the great advantage of the Varaždinske Toplice Hospital, compared to the competition, is that they are located close to the highway and abound with rich sources of geothermal water.

The purpose of this work is to explore the possibilities of development of health tourism in the Varaždin County. Tourism in Varaždin County is based on the rich

historical heritage and cultural offer of the city of Varaždin which is perceived as the destination of cultural tourism and the diverse offer of other towns in the county.

Keywords: *health tourism, Special hospital Varaždinske Toplice, natural healing factors, medical, health and wellness tourism*

SADRŽAJ

Sažetak

1. Uvod.....	9
2. Varaždinska županija.....	10
2.1. Geografski položaj Varaždinske županije	10
2.2. Prometni položaj Varaždinske županije.....	11
2.3. Razvijenost Varaždinske županije	11
2.4. Turizam u Varaždinskoj županiji.....	12
3. Zdravstveni turizam.....	15
3.1. Prirodni ljekoviti činitelji.....	17
3.2. Prirodni oblici liječenja.....	18
4. Zdravstveni turizam u Hrvatskoj.....	19
4.1. Povijest zdravstvenog turizma u Hrvatskoj	19
4.2. Trenutačno stanje zdravstvenog turizma u Hrvatskoj.....	20
4.3. Swot analiza zdravstvenog turizma u Hrvatskoj.....	21
4.4. Institucionalni okvir razvoja zdravstvenog turizma u Hrvatskoj.....	23
4.5. Budućnost zdravstvenog turizma u Republici Hrvatskoj.....	24
5. Zdravstveni turizam u Varaždinskoj županiji.....	25
5.1. Varaždinske Toplice - grad ljekovite vode.....	25
5.2. Početak zdravstvenog turizma u Varaždinskim Toplicama.....	26
5.3. Sastav Specijalne bolnice Varaždinske Toplice.....	27

5.4. Djelatnosti Specijalne bolnice Varaždinske Toplice	29
5.5. Konkurencija i statistički podaci.....	29
5.6. Mogućnosti za razvoj zdravstvenog turizma u Varaždinskoj županiji	35
6. Razvoj zdravstvenog turizma u Hrvatskoj.....	37
6.1. Vizija i ciljevi razvoja zdravstvenog turizma u Hrvatskoj do 2020. godine...37	
6.2. Trendovi zdravstvenog turizma	38
6.3. Ključni faktori uspjeha u zdravstvenom turizmu.....	39
7. Zaključak.....	42
8. Literatura	43
Prilozi	

1. Uvod

“Zdravlje je najstariji i najjači motiv turističkih kretanja, pa se gotovo cjelokupni turizam može smatrati zdravstvenim turizmom u najširem smislu.“ (Kušen E., 2006). “Korisnik je turist, hotelski, u kampu i/ili privatno smješten gost koji živi odabranim načinom života, dok dio dana odvaja za primjenu prirodnih ljekovitih činitelja i postupaka. To su zdrave i/ili osobe s kroničnim oštećenjem sustava za kretanje, s određenim bolestima dišnoga, krvožilnoga i drugih sustava i kože“ (Ivanišević G., 2003).

Zdravstveni turizam u Varaždinskoj županiji ima velike mogućnosti za razvoj u Varaždinskim Toplicama, “čija povijest seže u treće stoljeće prije Krista, kada je na njezinu području živjelo ilirsko pleme Jasi, po čijem su ga imenu rimljani nazvali Aquae Iasae. U to vrijeme naselje je zbog izvora tople vode, oblikovano u zdravstveno, obredno, kulturno i gospodarsko središte Gornje Panonije. Lječilište u današnjem obliku započinje s radom 1. svibnja 1820. godine, dok je 1957. godine organiziran prvi bolnički odjel u Kupališnom lječilištu“ (Ivanišević G., 2015).

Danas Specijalna bolnica (SB) za medicinsku rehabilitaciju Varaždinske Toplice u odnosu na konkurenciju u Sjeverozapadnoj Hrvatskoj raspolaže s najvećim brojem kreveta i u 2015. godini se prema ostvarenim noćenjima stacionarnih pacijenata, odnosno osoba čije je liječenje pokriveno iz HZZO sustava, nalaze uvjerljivo na prvom mjestu. Prosječna duljina boravka gostiju u smještajnim objektima varira ovisno o tome, koliki je udio troškova pokriven od strane HZZO sustava. SB Varaždinske Toplice navedene su kao potencijalna i pogodna destinacija za greenfield projekte zdravstvenog turizma, a u iduće dvije godine najavljuje se izgradnja Spinalnog centra.

2. Varaždinska županija

Najstarija županija u Hrvatskoj koja posjeduje bogato kulturno-povijesno nasljeđe i prirodnu baštinu. Površinom treća najmanja županija u Hrvatskoj. Administrativno je podijeljena na 6 gradova i 22 općine, a najveći grad je Varaždin (http://www.varazdinska-zupanija.hr/%C5%BEupanija/opce-informacije/#site_body).

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku u 2011. godini Varaždinska županija broji 175.951 stanovnika, od čega je 85.645 muškog spola, a 90.306 ženskog spola. (https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_03/H01_01_03.html)

2.1. Geografski položaj Varaždinske županije

Varaždinska županija nalazi se na sjeverozapadu Republike Hrvatske. Na sjeveru graniči s Međimurskom županijom, na sjeverozapadu graniči s Republikom Slovenijom, istočno s Koprivničko – križevačkom županijom, na jugu sa Zagrebačkom županijom, a na jugoistoku s Krapinsko – zagorskom županijom (<http://varazdin.hr/zemljopisni-položaj-varazdina/>).

Slika 1. Geografski položaj Grada Varaždina

Izvor: <http://proleksis.lzmk.hr/2653/> (20.6.2018.)

Varaždinska županija teritorijalno je treća najmanja županija u Hrvatskoj, ali i jedna od najgušće naseljenih hrvatskih županija. Također, značajno obilježje geografskog položaja Varaždinske županije je blizina granice Republike Mađarske i Republike Austrije.

2.2. Prometni položaj Varaždinske županije

Varaždinska županija predstavlja sjeverna vrata Hrvatske, a u prometnom smislu jedna je od važnijih u Hrvatskoj, jer se u Varaždinu križaju prometni pravci regionalne i nadregionalne važnosti. Cestovna mreža u Varaždinskoj županiji je prilično gusta i iznad prosjeka Republike Hrvatske, a to je rezultat visoke gustoće naseljenosti i velikog broja naselja, ali i geoprometnog značenja ovog prostora. (<http://www.glasila.hr/Glasila/SVVZ/SVVZ1008.pdf>).

2.3. Razvijenost Varaždinske županije

Prema indeksu razvijenosti Varaždin je najbolje rangirani grad u Varaždinskoj županiji, također je i jedini iz ove županije koji se nalazi u osmoj razvojnoj skupini, u kojoj se nalaze gradovi i općine iz priobalnih županija, Zagrebačke županije i grad Zagreb. Od ukupno 556 jedinica lokalne samouprave (gradova i općina), Varaždin je zauzeo 31. mjesto, Ludbreg 102. mjesto, Varaždinske Toplice 168. mjesto, Ivanec 177. mjesto, Novi Marof se nalazi na 191. mjestu, a jedini grad iz Varaždinske županije koji se nalazi u ispodprosječnoj skupini je Lepoglava, koja se nalazi na 277. mjestu. Po razvijenosti županija, Varaždinska županija nalazi se ispred Međimurske županije, tj. na osmom mjestu (<http://www.varazdinske-vijesti.hr/aktualno/indeks-razvijenosti-varazdin-medu-razvijenima-a-s-placama-pri-dnu-21901/>).

Indeks razvijenosti je kompozitni pokazatelj koji se računa kao prilagođeni prosjek standardiziranih vrijednosti društveno-gospodarskih pokazatelja, radi mjerenja stupnja razvijenosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u određenom razdoblju (<https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/regionalni-razvoj/indeks-razvijenosti/112>).

U skladu s Uredbom, za izračun indeksa razvijenosti koriste se slijedeći pokazatelji:

- stupanj obrazovanosti stanovništva (tercijarno obrazovanje)
- opće kretanje stanovništva
- prosječni izvorni prihodi po stanovniku
- prosječni dohodak po stanovniku
- prosječna stopa nezaposlenosti
- indeks starenja.

2.4. Turizam u Varaždinskoj županiji

Turizam u Varaždinskoj županiji temelji se na bogatoj povijesno-kulturnoj baštini i spektakularnoj prirodi. Neki od brojnih aduta Varaždinske županije u turizmu su: Varaždinska povijesna i kulturna jezgra, Dvorac Trakošćan, Proštenište Predragocjene Krvi Kristove u Ludbregu, lepoglavska čipka i Rimske iskopine “AQUAE IASAE” u Varaždinskim Toplicama. Neka najznačajnija događanja u Varaždinskoj županiji su:

- Špancirfest - Deset dana krajem kolovoza, posljednjih dvadeset godina, povijesna gradska jezgra grada Varaždina pretvara se u najveću pozornicu u Hrvatskoj. U to vrijeme, brojne ulice, trgovi, parkovi, palače i dvorišta postaju pozornice, teatri, restorani i barovi ovog raznovrsnog festivala. Špancirfest predstavlja ulični, ali i glazbeni festival. Ono je festival šetača, ali i festival tradicije, festival umjetnosti i suvremenog stvaralaštva. Upravo ga njegova kreativna neodređenost čini vrlo uspješnim, popularnim i jedinstvenim. Festival je to kojim se Varaždin ucrtao na kulturnu i turističku kartu šire regije.

Slika 2. Ulice Grada Varaždina, tijekom održavanja Špancirfesta

Izvor:

<http://www.poslovniturizam.com/resources/files/poslovniturizam.com/images/articles/2015/clanci/11/spancirfest-610-2.jpg> (30.7.2018.)

- Barokne večeri - Varaždinske barokne večeri (VBV) održavaju se već skoro pet desetljeća u bivšem glavnom gradu i baroknoj prijestolnici gradu Varaždinu. Godine 1971. održano je prvo izdanje koje je trajalo tri dana, a danas traju dva tjedna. Koncerti se održavaju u jesen, većinom u sjeverozapadnoj Hrvatskoj u crkvama i palačama. Treba naglasiti, da je u fokusu Varaždinskih baroknih večeri autentičnost, tj. autentičnost programa, autentičnost izvedbe i autentičnost prostora (<https://vbv.hr/o-festivalu/>).
- Međunarodni festival čipke u gradu Lepoglavi - Cilj ovog međunarodnog festivala promoviranje je lepoglavske čipke, odnosno očuvanje čipkarstva. Godine 2009. Lepoglavsko čipkarstvo uvršteno je na UNESCO-vu listu nematerijalne svjetske baštine, da bi se godinu dana poslije održalo pod pokroviteljstvom UNESCO ureda za Hrvatsku. Na festivalu sudjeluju čipkarski centri iz Hrvatske i Europe, a uz festival se održavaju različiti popratni sadržaji. Osim što pomaže u očuvanju čipkarstva, ovaj festival oplemenjuje turističku ponudu ovog područja, a održava se u jesen, od 1997. godine (<http://najboljeuhrvatskoj.info/ideje/medjunarodni-festival-cipke-lepoglava-rujan-2017-304.html%2030.7>)

➤ Dani ludbreške Svete nedjelje – Ludbreška Sveta Nedjelja ubraja se u krug jednog od najvećih proštenja u Hrvatskoj, uz koje se održavaju različiti popratni sadržaji. Jedinstveno hrvatsko svetište, koje se temelji na dugoj tradiciji hodočašća u čast Predragocjene Krvi Kristove. Održava se svake godine krajem kolovoza i početkom rujna, a vrhunac slavlja je zadnji dan održavanja, tj. u nedjelju.

Prema podacima iz 2017. godine Varaždinsku županiju u prvom tromjesečju 2017. godine posjetilo je 780 turista više, nego u istom razdoblju 2016. godine. Rast je to od 9,7%, odnosno prema službenoj statistici u prva tri mjeseca 2017. godine, Varaždinskom županijom je prošlo 8856 turista. Unatoč većem broju dolazaka turista, broj noćenja je pao za 1,5% (<https://evarazdin.hr/drustvo/turisticki-rast-varazdinske-zupanije-između-pompoznosti-i-fijaska-364242/>). Najveća prepreka u daljnjem razvoju turizma nedovoljni su i nedovoljno kvalitetni smještajni kapaciteti.

Na svečanoj dodjeli nagrada Turističke patrole Večernjeg lista za 2017. godinu, koja je održana u Zadru, gradu Varaždinu dodijeljena je nagrada za najbolju destinaciju kontinentalne Hrvatske u 2017. godini (<https://www.klikaj.hr/turisticka-patrola-varazdinu-nagrada-za-najbolju-destinacija-kontinentalne-hrvatske/>).

Također, ponuda kontinentalne Hrvatske predstavljena je u Londonu, na sajmu Destinations, koji se održao 2018. godine od 2.-5. veljače. Ponudu su predstavile turističke zajednice iz Varaždinske, Virovitičko-podravske, Požeško-slavonske, Vukovarsko-srijemske i Osječko-baranjske županije. Sajam Destinations je jedan od najstarijih i najvećih turističkih sajmovu u Europi. Uz bogatu ponudu kontinentalne Hrvatske, poseban naglasak stavljen je na kulturnu ponudu, prirodne ljepote i gastronomiju, kao i na najznačajnije destinacije u Varaždinskoj županiji. (<http://www.varazdinske-vijesti.hr/gospodarstvo/turisticka-ponuda-varazdinske-zupanije-predstavljena-u-londonu-13934/>).

Strateški plan razvoja turizma Grada Varaždina do 2020. godine, donesen je 2013. godine. To je dokument, koji polazeći od objektivno sagledane postojeće pozicije Grada Varaždina u njegovom tržišnom okruženju, postavlja viziju, ciljeve, načela i koncepciju daljnjeg razvoja turizma Grada Varaždina. Prema tome planu, radi se o četiri ključna

strateška pomaka, koji će obilježiti turistički razvoj Grada Varaždina u razdoblju do 2020. godine, a to su:

- pomak Grada Varaždina svojoj rijeci i turističkoj valorizaciji Drave
- promjena turističkog karaktera Grada iz danas pretežito izletničkog odredišta u stacionarnu destinaciju
- osuvremenjivanje marketinške koncepcije koja uključuje proširenje strukture ciljnih tržišta i njima prilagođenih turističkih proizvoda
- izgradnja snažnog, diferencirajućeg brenda koji ima snagu pozicionirati Varaždin kao prepoznatljivu i poželjnu destinaciju na turističkom tržištu

Varaždinska županija treba svoju turističku ponudu usmjeriti na nove trendove, ako želi biti konkurentna.

3. Zdravstveni turizam

“Zdravstveni turizam, kao grana turističke djelatnosti, stručno i pod nadzorom koristi prirodne ljekovite činitelje i/ili postupke fizikalne i rehabilitacijske medicine sa ciljem očuvanja i unapređenja zdravlja i/ili poboljšanja vrsnoće života.“ (Ivanišević, G., 2014). To je proizvod koji iskazuje iznadprosječne godišnje stope rasta na globalnoj razini.

Zdravstveni turizam se prema Strategiji razvoja turizma RH do 2020. i Nacionalnoj strategiji razvoja zdravstva Hrvatske 2012. – 2020. godine dijeli na: medicinski, lječilišni i wellness turizam.

- Medicinski turizam odvija se u medicinskim ordinacijama, klinikama/poliklinikama i specijalnim bolnicama, a podrazumijeva putovanja u druga odredišta radi ostvarivanja zdravstvene zaštite, koja uključuje, npr. parcijalne kirurške zahvate, ujedno i stomatološke, kozmetičke, psihijatrijske i alternativne tretmane/zahvate, a sve to uz pripadajuće usluge njege i oporavka. Primarni motiv putovanja u medicinskom turizmu predstavljaju niži troškovi, vrhunska zdravstvena usluga, nemogućnost dobivanja pojedine usluge u vlastitoj zemlji i kraći rok čekanja.

➤ Lječilišni turizam odvija se u lječilištima i specijalnim bolnicama, a podrazumijeva stručno i kontrolirano korištenje prirodnih ljekovitih činitelja kao i postupaka fizikalne terapije radi očuvanja i unaprjeđenja zdravlja te poboljšanja kvalitete života.

Ovaj se oblik liječenja intenzivnije razvija od druge polovice 19. stoljeća. Većina lječilišta i specijalnih bolnica nalazi se u kontinentalnom dijelu zemlje, dok je manji broj, smješten na jadranskoj obali.

➤ Wellness turizam odvija se pretežito u hotelima i lječilištima, a podrazumijeva postizanje tjelesne i duhovne ravnoteže, pri čemu treba razlikovati medicinski od holističkog wellness-a.

- Medicinski wellness: organizirano je provođenje zdravstveno-preventivnih i kurativnih programa u svrhu prevencije bolesti te očuvanja i unaprjeđenja zdravlja uz multidisciplinarni tim koji nužno uključuje liječnika, ali i drugo stručno osoblje.
- Holistički wellness: obuhvaća ostalu, vrlo šaroliku nemedicinsku wellness ponudu.

Wellness turizam u Hrvatskoj započinje 2000. godine, u prvom hotelu kategorije pet zvjezdica u Hrvatskoj, a radi se o Hotelu Milenij, koji se nalazi u Opatiji. Wellness je prepoznat kao važan dio ponude, ali trenutno predstavlja mali dio hrvatskog turizma. Velik dio hotelske wellness ponude nalazi se na Jadranu, a mali dio nalazi se u kontinentalnom dijelu Republike Hrvatske. Radi se o toplicama koje nisu u sustavu HZZO-a. Potražnju wellness-a u Hrvatskoj teško je odrediti, obzirom da nijedna hotelska kuća ne može dati kvalitetne podatke o točnom postotku, koji se odnosi na wellness potražnju. Hrvatska je još uvijek neprimjetna na karti wellness destinacija, no s velikim potencijalom za razvoj segmenta, koji u okvirima globalnog turizma trenutačno bilježi najveći rast.

“Odgovor na prethodno tako visoko postavljeni cilj razvoja zdravstvenog turizma ne može se dati bez dubljeg zadiranja u bit problema i njegovih sastavnica. Pri tome je na prvom mjestu pojam zdravlja, jer se ono u praksi vrlo rijetko promišlja zbog pritiska sveprisutne bolesti i bolesnih stanja“ (Kušen, E., 2006).

3.1. Prirodni ljekoviti činitelji

“Prirodni ljekoviti činitelji dijelovi su prirode, koji povoljno djeluju na očuvanje i unapređenje zdravlja, poboljšanje vrsnoće života te sprečavanje, liječenje, produženo liječenje, oporavak i rehabilitaciju različitih bolesti kod bolesnika i drugih korisnika. Nalazimo ih u lječilišnim mjestima i drugdje, a dijele se na klimatske, morske i toplične (balneološke) ljekovite činitelje. U lječilišnoj se medicini prirodni ljekoviti činitelji koriste kroz tri oblika prirodnoga liječenja, kao: klimatoterapija, talasoterapija i balneoterapija“ (Ivanišević, 2014).

U tablici 1. prikazani su prirodni ljekoviti činitelji, njihova podjela i o čemu ovise, odnosno od čega se sastojе.

Tablica 1. Prirodni ljekoviti činitelji

klimatski	morski	toplični (balneološki)
<ul style="list-style-type: none"> • promjena klimatskog mjesta • klimatska počela i činitelji • klimatski postupci • čistoća zraka • Sunčevo zračenje • morski činitelji • kraške špilje • rudnici soli 	<ul style="list-style-type: none"> • klima • čistoća zraka • morska voda • alge • biljni pokrov • šetnice i staze • Sunčevo zračenje • pijesak • solanski peloid • morski peloid (liman) 	<ul style="list-style-type: none"> • termomineralne vode • peloidi • naftalan • klima • čistoća zraka • biljni pokrov • šetnice i staze • Sunčevo zračenje

Izvor: Izrada autora prema Ivanišević G., 2014. god.

“Primjena prirodnih ljekovitih činitelja može biti stručna i slobodna. Stručna se primjena provodi u određenim, posebnim, institucijama (prirodnim lječilištima, zavodima, bolnicama) pod stalnim nadzorom liječnika koji su upućeni u tehniku primjene i doziranje činitelja. Slobodna primjena činitelja podrazumijeva boravak na mjestima primjene činitelja i njihovo korištenje u svrhu unaprjeđenja zdravlja. Činitelje korisnici sami primjenjuju, izvan zdravstvenih , po slobodnom režimu, ali u skladu s preporukama liječnika“ (Ivanišević, 2014).

3.2. Prirodni oblici liječenja

“Primjena prirodnih ljekovitih činitelja dovela je do razvitka različitih oblika liječenja, ovisno o primijenjenom prirodnom ljekovitom činitelju. Oblici takvih oblika liječenja su:

- Klimatoterapija prvenstveno koristi ljekovite klimatske činitelje i postupke, od kojih su se razvili slijedeći oblici liječenja: aeroterapija, helioterapija, talasoterapija, speleoterapija.
- Talasoterapija (marinoterapija) prvenstveno koristi ljekovite morske činitelje i postupke, od kojih su se razvili slijedeći oblici liječenja: klimatoterapija, aeroterapija, hidroterapija, algoterapija, aromaterapija, kineziterapija, helioterapija, psamoterapija, peloidoterapija, limanoterapija.
- Balneoterapija prvenstveno koristi termomineralne vode, peloide i naftalan u njihovim različitim postupcima, od kojih su se razvili slijedeći oblici liječenja: hidroterapija, peloidoterapija, naftalanoterapija. Spomenuti činitelji koriste se na različite načine, od kojih su najčešći: kupelj, oblog, tuširanje, hidromasaža, hidrogimnastika, inhalacija, potkožna injekcija, ultrazvuk itd“ (Ivanišević, 2014).

4. Zdravstveni turizam u Hrvatskoj

Zdravstveni turizam ima i razvija cjelogodišnju ponudu. Sve je više turista koji koriste usluge zdravstvenog turizma, a Republika Hrvatska trebala bi dodatno iskoristiti svoje mogućnosti u tom području, obzirom da posjeduje potencijale i resurse za ovakvom vrstom turizma. Zdravstveni biznis i sve njegove derivacije i povezane djelatnosti u Hrvatskoj imaju potencijal postati važan segment gospodarskog razvoja, čak i kao izvozna djelatnost. Hrvatskoj bi njegov razvoj, osim dodatne zarade za turistički i zdravstveni sektor, donio i nova radna mjesta za liječnike, medicinske sestre, fizioterapeute i druge zdravstvene djelatnike, koji masovno traže posao u drugim zemljama.

4.1. Povijest zdravstvenog turizma u Hrvatskoj

Prirodne predispozicije poput ugodne klime, blagog podneblja i prirodnih čimbenika, kao i blizine europskih odredišta zacrtale su Hrvatskoj put u zdravstvenom turizmu još u 19. stoljeću. Još od tada put se kreće istim smjerom, upotpunjen novim stručnim znanjima i tehnologijom, izvrsnom turističkom i prometnom infrastrukturom te konkurentnim cijenama. Također, nacionalna i regionalna poslovna politika te razvojni dokumenti u novije vrijeme svim oblicima zdravstvenog turizma: medicinskom, lječilišnom te wellness ponudi, daju jasan smjer, novu energiju, ali i jamstvo usluge, koja poštuje najviše međunarodne standarde. (<https://www.htz.hr/sites/default/files/2018-02/HTZ%202017%20Zdravstvena%20brosura%20HR.pdf>).

“U Hrvatskoj postoji višestoljetna tradicija povremenog odlaska njezinih žitelja u lječilišna, poglavito toplička mjesta. Međutim, o pravom zdravstvenom turizmu može se govoriti u okviru specifične turističke pojave, turizma povlaštenih društvenih slojeva, koji se javlja otprilike od sredine 19. stoljeća, a završava početkom Prvoga svjetskog rata.“ (Kušen E., 2006).

Razvoj suvremenog, odnosno zdravstvenog turizma počinje 1868. godine kada je osnovano Higijeničko društvo u Hvaru (Societa' igienica di Lesina). Godine 1884.

otvoren je najstariji hotel na istočnoj obali, a to je ujedno i prvi luksuzni objekt u Opatiji. Predviđen je kao sanatorij za plućne bolesti, za uglednike i plemstvo, da bi nakon požara novoizgrađena Kristalna dvorana 1913. godine postala gradsko okupljalište u kojoj se odvijaju različite svečanosti. (<https://www.visitopatija.com/hotel-kvarner-p474>). Austrijska vlada službeno je 1889. godine proglasila Opatiju prvim morskim klimatskim lječilištem na Jadranu (<http://www.opatija.net/hr/povijest>).

“Godine 1995. osnovana je Zajednica zdravstvenog turizma Hrvatske pri Hrvatskoj gospodarskoj komori, koja je pružala određenu podršku razvoju zdravstvenog turizma u Hrvatskoj. Njezini članovi bili su uglavnom specijalne bolnice, slijednici prirodnih lječilišta, te ostale toplice i lječilišta. Zajednica se 2004. godine raslojila u dvije skupine, na Grupaciju specijalnih bolnica i lječilišta te na grupaciju Wellness centara“ (Kušen E., 2006).

4.2. Trenutačno stanje zdravstvenog turizma u Hrvatskoj

Trenutačno je Hrvatska bogata nalazištima prirodnih ljekovitih činitelja kao i područjima koja imaju morske i klimatske ljekovite činitelje. “U kontinentalnom dijelu Hrvatske su nalazišta termomineralnih voda i peloida, dok je primorska i otočna Hrvatska bogata klimatskim, morskim i drugim prirodnim ljekovitim činiteljima“ (Ivanišević, 2003).

Zdravstvena ponuda turizma u Hrvatskoj danas se dijeli na specijalne bolnice, velike bolničke sustave i lječilišta koje su dio sustava javnog zdravstva i maksimalno su usmjereni na korisnike Državnog zavoda za zdravstveno osiguranje (HZZO). Značajan dio ponude medicinskog turizma, kao i ponuda wellness-a te manji broj toplica ili termi uglavnom je većinom u privatnom vlasništvu i kao takvo predstavlja tržišno orijentirano, odnosno malo i srednje poduzetništvo.

Zdravstvena ponuda rasprostranjena je diljem zemlje, a pojačana je koncentracija u primorskoj i sjeverno-zapadnoj Hrvatskoj.

Tablica 2. Pružatelji usluga u zdravstvenom turizmu

OBJEKTI UGOSTITELJSKE PONUDE		ZDRAVSTVENE USTANOVE	
Wellness ponuda (hoteli, toplice)	Prirodna lječilišta		Klinike / Bolnice
	Lječilišta	Specijalne bolnice	
Hoteli: · oko 80 hotela s wellness sadržajima · toplice (sa smještajem): · Terme Tuhelj · Terme Jezerčica · Terme Sveti Martin · Toplice Lešće	· Lječilište Topusko · Top Terme Topusko · Bizovačke Toplice · Veli Lošinj · Istarske Toplice	· Varaždinske Toplice · Stubičke Toplice · Krapinske Toplice · Daruvarske Toplice · Lipik · Naftalan, Ivanić Grad · Thalassotherapie Opatija · Thalasstherapia Crikvenica · Kalos, Vela Luka · Biokovka, Makarska	Javne zdravstvene ustanove: · Klinički bolnički centri (5) · Kliničke bolnice (3) · Klinike (5) · Opće bolnice (20) · Poliklinike · Privatne zdravstvene ustanove: · oko 800 subjekata; veći su: · SB Sv. Katarina · SB Akromion · SB Dr. Nemec · Klinika Magdalena · Poliklinika Medico

Izvor: Ministarstvo turizma, 2014. god.

Iz tablice 2. vidljivo je da se objekti ugostiteljske ponude dijele na wellness ponudu (hotele, toplice) i na lječilišta, dok se zdravstvene ustanove dijele na specijalne bolnice i klinike/bolnice. Wellness sadržaje ima oko 80 hotela, kao i neke toplice s uslugom smještaja. Velik dio lječilišta i specijalnih bolnica nalazi se u kontinentalnom dijelu zemlje, dok je manji broj smješten na jadranskoj obali. Klinike/bolnice dijele se na javne i privatne zdravstvene ustanove.

4.3. Swot analiza zdravstvenog turizma u Hrvatskoj

Swot analiza strateški je instrument kojim se dinamički sučeljavaju snage/slabosti, s prilikama/opasnostima iz okruženja, radi identificiranja šansi odnosno rizika (<http://www.poslovni.hr/leksikon/swot-analiza-1528>).

Ministarstvo turizma u Akcijskom planu za razvoj zdravstvenog turizma iznosi SWOT matricu sa sažetim prikazom postojećih “jakih“ i “slabih“ strana hrvatskog zdravstveno-turističkog proizvoda, odnosno “prilika“ i “prijetnji“ njegovom daljnjem razvoju u budućnosti.

Tablica 3. SWOT analiza zdravstvenog turizma u Hrvatskoj

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> - Blizina velikim emitivnim tržištima i dostupnost Hrvatske - Atraktivnost i ekološka očuvanost Hrvatske - Raspoloživost, kvaliteta i tradicija korištenja prirodnih ljekovitih činitelja - Kvaliteta medicinskog kadra i dobra reputacija zdravstvenih usluga - Konkurentne cijene - Rastući broj hotela s kvalitetnom wellness ponudom - Rastući broj kvalitetnih privatnih zdravstvenih ustanova zainteresiranih za zdravstveni/medicinski turizam - Rast broja privatnih zdravstvenih osiguravatelja 	<ul style="list-style-type: none"> - Nedostatak razvojne vizije - Nedostatak razvojnog modela - Neusklađenost zakona s područja zdravlja i turizma - Zastarjeli/potkapitalizirani objekti lječilišta i specijalnih bolnica (SB) - Ograničen razvojni potencijal lječilišta i SB zbog postojeće vlasničke strukture - Nedostatak tržišne usmjerenosti lječilišta i SB (prevelika ovisnost o HZZO-o sustavu) - Nedovoljna snaga specijaliziranih posrednika - Ograničena nacionalna promocija - Nedostatak kontrole kvalitete usluge
PRILIKE	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> - Starenje populacije - Rizik profesionalnih bolesti - Svijest o potrebi očuvanja zdravlja - Komplementarnost EU sustava zdravstvenog osiguranja - Rastuća uloga kompetencija u medicini - Međunarodna prepoznatljivost Hrvatske kao turističke destinacije 	<ul style="list-style-type: none"> - Urušavanje nacionalnih sustava zdravstvenog osiguranja - Sve veći broj konkurentskih destinacija - Brzi razvoj tehnologije, koji nameće potrebu za stalnim visokim investicijama - Sve veći zahtjevi/očekivanja (međunarodnih) potrošača

Izvor: Izrada autora prema Ministarstvu turizma, 2014. god.

Iz Swot analize, odnosno tablice 3. vidljivo je kako zdravstveni turizam u Hrvatskoj ima velik broj predispozicija, kako bi se nametnuo svojom ponudom na tržištu, od prometne dostupnosti, atraktivnosti, raspoloživosti prirodnim ljekovitim činiteljima, kvalitetnim medicinskim kadrom i cijenom ali zbog nedostatka vizije, tržišne usmjerenosti lječilišta i specijalnih bolnica, kao i nedovoljnog ulaganja u infrastrukturu to trenutno nije moguće.

4.4. Institucionalni okvir razvoja zdravstvenog turizma u Hrvatskoj

Zdravstveni turizam u nadležnosti je dvaju ministarstava , a to su Ministarstvo turizma i Ministarstvo zdravlja:

- “Ministarstvo turizma donositelj je zakonske regulative u domeni turizma i ugostiteljstva te prati, usmjerava i potiče razvoj turističkih proizvoda. Ministarstvo je izradilo Strategiju razvoja turizma RH do 2020. godine u kojoj je zdravstveni turizam identificiran kao jedan od prioritetnih turističkih proizvoda Hrvatske, također Ministarstvo je iniciralo i izradu Akcijskog plana razvoja zdravstvenog turizma RH.
- Ministarstvo zdravlja donositelj je zakonske regulative iz domena zdravstvene zaštite, osiguranja i reguliranja zdravstvenih ustanova. Ministarstvo je izradilo Nacionalnu strategiju razvoja zdravstva 2012.-2020. godine koja također prepoznaje sve veću važnost zdravstvenog turizma u svijetu, a time i potencijal Hrvatske za njegov razvoj u budućnosti.

Ključni zakoni u nadležnosti Ministarstva zdravlja su:

- Zakon o zdravstvenoj zaštiti
- Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju
- Zakon o stomatološkoj djelatnosti
- Zakon o fizioterapeutskoj djelatnosti
- Zakon o liječništvu

- Pravilnik o uvjetima za unutarnji ustroj općih i specijalnih bolnica

Ključni zakoni u nadležnosti Ministarstva turizma su:

- Zakon o pružanju usluga u turizmu
- Zakon o ugostiteljskoj djelatnosti
- Zakon o razvrstavanju, kategorizaciji i posebnim standardima ugostiteljskih objekata iz skupine “hoteli“ “ (Ministarstvo turizma, 2014).

4.5. Budućnost zdravstvenog turizma u Republici Hrvatskoj

Dok su zemlje u okruženju - Slovenija, Mađarska, Austrija, Češka i Poljska zadnja dva desetljeća ustrajno, planski ulagale u zdravstveni turizam i privlačile goste kvalitetom usluge, uz intenzivnu reklamu, Hrvatska je njihovo “zgrtanje” novaca gledala sa strane, prilično nezainteresirana. Posljednjih nekoliko godina trgnuo se dio privatnog medicinskog sektora, ponajprije u segmentu dentalne medicine i plastične kirurgije i počeo dovoditi pacijente iz inozemstva, no bez razvojne vizije i plana na razini države. Iako ohrabruje kvaliteta kadra kojim privatne klinike raspolažu, kao i razina opremljenosti ordinacija i cjenovna konkurentnost. Ponuda, ipak, nije dovoljno široka i relativno je neorganizirana.

Svjetska zdravstvena organizacija računa kako će briga o zdravlju za 15 godina postati najjača svjetska industrija, koja će 2030. činiti čak 22 posto svjetskog BDP-a i biti najveći pokretač turističkih putovanja. Krajnje je vrijeme da i Hrvatska uskoči u taj “vlak“ i da zdravstveni turizam postane jedan od vodećih turističkih proizvoda, što bi, osim dodatne zarade za zdravstveni i turistički sektor, donijelo i nova radna mjesta za zdravstvene djelatnike.

Veliki izazov svakako je i definiranje uvjeta koji će omogućiti da se ustanove u javnom zdravstvu uključe u medicinski turizam. Problema ima i u segmentu lječilišnog turizma, gdje spadaju lječilišta i specijalne bolnice za medicinsku rehabilitaciju koje ulažu značajne napore u prilagođavanju svoje ponude zdravstveno-turističkim

ponudama, ali standardi kvalitete njihovih smještajnih kapaciteta i pratećih ugostiteljskih i rekreacijskih sadržaja nisu konkurentni na današnjem, izuzetno zahtjevnom tržištu.

Država ne može u kratkom vremenskom periodu značajno obnoviti postojeću infrastrukturu, nabaviti vrhunsku opremu i plaćama koje nisu konkurentne onim u Europskoj uniji zadržati medicinski kadar iz Hrvatske, ali privući i najbolji kadar iz inozemstva. Također, privatni sektor u zdravstvu još uvijek je zapostavljen, što rezultira da su neke od najvećih investicija u europsko zdravstvo zaobišle Hrvatsku.

Donošenjem Nacionalnog programa – Akcijskog plana razvoja zdravstvenog turizma 2014. godine, napravljen je velik korak, prema tome kakvom zdravstvenom turizmu i njegovim oblicima Hrvatska treba težiti u budućnosti.

5. Zdravstveni turizam u Varaždinskoj županiji

Varaždinska županija ima izrazito važan zdravstveno- turistički potencijal, obzirom da se u Varaždinskoj županiji, odnosno u gradu Varaždinskim Toplicama nalazi Specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju Varaždinske Toplice. To su najstarije termalne toplice u Hrvatskoj, koje obiluju bogatim izvorima geotermalne vode. Grad Varaždinske Toplice prepoznatljivost je dostigao u doba Austro-Ugarske, a nakon Drugog svjetskog rata, toplice se okreću prema javno zdravstvenoj instituciji (HZZO). Danas predstavljaju najveće hrvatsko odredište lječilišno topličkog turizma i pružaju širok spektar zdravstvenih programa.

5.1. Varaždinske Toplice - grad ljekovite vode

Grad Varaždinske Toplice, nalazi se na sjeveroistočnom rubu Hrvatskog zagorja, a svoje je osnovne odrednice - položaj, ime i temeljnu djelatnost dobio po prirodnom daru, a to je izvor ljekovite termalne vode. Njegovi prvi poznati stanovnici bilo su ilirsko pleme Jasi, a Rimljani su naselju dali prvo poznato ime Aqua Iasae.

Gradom prolazi važan prometni pravac autocesta Budimpešta-Varaždin-Zagreb-Rijeka, koja je od međunarodnog značaja. Prema popisu iz 2011. godine u Varaždinskim Toplicama živi 6364. stanovnika, odnosno oko 3,6% ukupnog stanovništva Varaždinske županije. Administrativno se dijele na 23 naselja (<http://www.varazdinske-toplice.hr/wp-content/uploads/2013/08/STRATEGIJA-RAZVOJA-GRADA-VARAZDINSKIH-TOPLICA.pdf>).

Danas postoji oko 28 termalnih izvora na području grada Varaždinske Toplice, koji se razlikuju po kapacitetu, sastavu vode i temperaturi. Na nadmorskoj visini od 203 m. nalazi se termo-mineralno vrelo u parku. Iako ova nalazišta predstavljaju prirodno bogatstvo, dovode i do negativnih posljedica, kao što je pojava velikog broja klizišta (<http://www.varazdinske-toplice.hr/wp-content/uploads/2013/08/STRATEGIJA-RAZVOJA-GRADA-VARAZDINSKIH-TOPLICA.pdf>).

5.2. Početak zdravstvenog turizma u Varaždinskim Toplicama

U 3. stoljeću prije Krista područje današnjega grada naselili su ilirski Jasi, prema kojima je za rimske vladavine naselje nazvano Aquae Iasae. Već u antičko doba ondje se nalazilo termalno kupalište. U drugoj polovici 2. stoljeća Aquae Iasae stradale su u gotskoj provali, a obnovljene su po nalogu Konstantina 1. Velikog, početkom 4. st. Iz toga razdoblja sačuvani su ostatci kupališne zgrade s bazilikom, kamenom opločenog foruma s trijemovima, te kapitolija s hramovima posvećenim kapitolijskoj trijadi Jupiter, Junona, Minerva. Od početka 12. st. toplice su se nalazile u posjedu Zagrebačkoga kaptola do 1848. godine. Prvo poznato srednjovjekovno ime naselja Toplissa upućuje na kontinuitet korištenja termalne vode, a u povelji iz 1420. godine spominje se i kupalište koje je postojalo i ranije. Početkom 17. st. pregrađena je stara drvena kupališna zgrada i od toga vremena, osim seljaka i drugih "prostih" ljudi koji ovdje već stoljećima traže ozdravljenje, sve više dolaze i pripadnici visokog društva (<http://varazdinske-toplice.freeservers.com/Povijest.html>).

Moderno kupališno lječilište osnovano je 1. 5. 1820. godine. U Drugom svjetskom ratu stradale su i Toplice, a izgorio je najbolji kupališni hotel Josipova kupelj, također ostali objekti lječilišta su opustošeni. "Od 1957. godine Kupališno lječilište ima rendgen

aparatus, a 1961. godine se zapošljava stalni rdg tehničar. Također u Kupališnom lječilištu djeluje medicinski laboratorij od 1947. godine“ (Ivanišević, 2015).

“Šire se medicinske usluge, a 1963. godine počinje stalna bolnička djelatnost osnutkom Bolnice za reumatske bolesti i rehabilitaciju. Tri godine kasnije izgrađena je Hidroterapija, a 1973. godine hotel Terme. Nepunih 10. godina kasnije, dovršen je hotel Minerva, kao Centar medicine aktivnog odmora“ (Kušen, Kušen Tomljanović, 2016).

Trebalo je proći 20-tak godina strpljivog i upornog rada da bi Toplice doživjele ozbiljniji pomak prema gradskom naselju te da zdravstveno-turistička djelatnost dobije ispravnu fizionomiju i realnu perspektivu. Dovošenjem hotela Minerva 1981. godine kompletirana je zdravstveno-turistička ponuda čime su Varaždinske Toplice naselje s oko 2000 stanovnika efektivno definirale više tisućljetnu djelatnost u službi liječenja i ozdravljenja.

5.3. Sastav Specijalne bolnice Varaždinske Toplice

U sastavu bolnice djeluje 5 smještajnih objekata i to: Minerva, Terme, Lovrina kupelj, Konstantinov dom i Stari grad.

➤ Minerva (slika 3.): izgrađena je 1981. godine i raspolaže sa 404 kreveta, od toga se sastoji od 92 jednokrevetnih soba, 152 dvokrevetnih soba i 4 apartmana. 62 sobe sadrži standard S (superior), 142 sobe standard A, dok 40 soba sadrži standard B. Superior sobe su sobe iznad standardnih, u smislu veličine, opremljenosti i kvalitete ponuđenih usluga. Obično još jedan element diferencira standard od superior sobe, jer ona nudi bolji pogled. Standard sobe su sobe, koje obično predstavljaju osnovni tip hotelske sobe, koji pruža osnovne sadržaje i usluge iz standardne ponude. Gosti imaju velik izbor ugostiteljske ponude, a od sportskih sadržaja i rekreacije nudi im se kupanje u sportsko-rekreacijskim bazenima (unutarnji bazeni, vanjski olimpijski bazen s vodenim parkom), škola plivanja, sauna, solarij, stolni tenis, pilates, nordijsko hodanje s instruktorom, najam štapova za nordijsko hodanje, najam bicikla, kineziterapija, tenis i drugo. Od ostalih sadržaja na raspolaganju im stoji frizerski salon, kozmetički salon, Kongresna dvorana «Dr. Đuro Pintač», kino dvorana,

banketna sala, mala dvorana, izložbeni prostor, praonica za goste, salon, izleti, parkiralište za goste i posjetitelje (<http://www.minerva.hr/minerva/>)

Slika 3. Hotel Minerva koji se nalazi u sklopu SB Varaždinske Toplice

Izvor:

https://www.google.hr/search?q=minerva&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ved=0ahUKEwidzOiU1ZfdAhUHiaYKHW0mA4gQ_AUICigB&biw=1366&bih=654#imgrc=B5JNxKDrtT1egM: (21.8.2018.)

- Terme: izgrađene su 1976. godine, a raspolažu s 214 kreveta. Ugostiteljska ponuda nije tako velika kao u Minervi. (<http://www.minerva.hr/terme/>).
- Lovrina kupelj: zgrada je sagrađena 1871. godine, za potrebe smještaja konjskih zaprega kupališnih gostiju. Početkom 20. stoljeća preuređena u lječilišni hotel, a raspolaže sa 117 kreveta. Od ugostiteljske ponude, u ponudi je samo caffè bas Lovrina kupelj. (<http://www.minerva.hr/lovrina-kupelj/>).
- Konstantinov dom: najstariji dio modernog lječilišta. Zgrada iz 1779. godine, čiji je izgled promijenjen brojnim preuređenjima. Do 1954. godine, zgrada je imala tornjić s kupališnim signalnim zvonom za najavu smjene kupanja. Raspolaže sa 195 kreveta. Od ugostiteljske ponude u ponudi je kavana Konstantinov dom. (<http://www.minerva.hr/konstatinov-dom/>).

➤ Stari grad: izgrađen 1695. godine, raspolaže sa 6 kreveta, odnosno trima dvokrevetnim sobama. Od fizikalnih postupaka dostupni su: terapijski bazen, hidromasaža, dvorana za vježbanje, suha masaža (<http://www.minerva.hr/stari-grad/>).

5.4. Djelatnosti Specijalne bolnice Varaždinske Toplice

Specijalna bolnica Varaždinske Toplice obavlja djelatnosti bolničke i specijalističko-konzilijarne zdravstvene zaštite iz područja rehabilitacije i fizikalne medicine. Također obavlja djelatnosti specijalističko-konzilijarnog liječenja, kao i nezdravstvene djelatnosti, koje se u manjem opsegu ili uobičajeno obavljaju uz djelatnost bolničke i specijalističko-konzilijarne zdravstvene zaštite (<http://www.minerva.hr/ot-nama/djelatnost/>).

5.5. Konkurencija i statistički podaci

Specijalna bolnica Varaždinske Toplice ima veliku konkurenciju u kontinentalnoj Hrvatskoj, obzirom da se u zapadnoj i sjeverozapadnoj Hrvatskoj nalazi velik broj toplica i ostalih objekata koji nude zdravstvene sadržaje, a to su: Terme Sveti Martin, Terme Tuhelj, Lječilište Topusko, Specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju Krapinske Toplice, Specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju Stubičke Toplice, Specijalna bolnica Lipik, Specijalna bolnica Daruvarske Toplice, Specijalna bolnica Naftalan iz Ivanić grada i Lječilište Bizovačke Toplice. Najveća prednost Specijalne bolnice Varaždinske Toplice u odnosu na nabrojano konkurenciju leži u tome, da se nalaze neposrednu uz autocestu i obiluju bogatim izvorima geotermalne vode.

“S druge strane, važno je ukazati i na činjenicu da Varaždinska županija u broju turističkih noćenja relativno zaostaje za svojim relevantnim konkurentskim okruženjem (druge županije Sjeverne Hrvatske: Zagrebačka županija, Krapinsko-zagorska županija, Međimurska županija, Koprivničko-križevačka županija). Naime, u razdoblju od 2001. godine do 2014. godine, broj noćenja na području Varaždinske županije povećao se za samo 6%, dok je broj noćenja u ostalim županijama Sjeverne Hrvatske istodobno povećan čak za 133%. Indikativno je također da je ovo nazadovanje Varaždinske

županije u odnosu na županije Sjeverne Hrvatske posebno vidljivo u zadnjih pet godina. U razdoblju od 2010. do 2014. godine, naime, broj noćenja u Varaždinskoj županiji povećan je za minimalnih 0,3%, dok su se noćenja u županijama u okruženju ukupno povećale za 44,3%“ (Kunst, Telišman – Košuta, Ivandić, 2016).

“Distribucija noćenja po jedinicama lokalne samouprave Varaždinske županije (tablica 4), ukazuje na činjenicu da grad Varaždin, s oko 48,8 tisuća noćenja u 2014. godini (14,6%-tno povećanje u odnosu na prethodnu godinu) predstavlja vodeću županijsku destinaciju. S druge strane, grad Varaždinske Toplice, dugogodišnji lider u broju ostvarenih turističkih noćenja zauzima drugo mjesto, to je rezultat sve većeg okretanja SB Varaždinske Toplice prema HZZO potražnji, a 2014. godine ostvarile su samo 35 tisuća turističkih noćenja (uz rast od 4,3% u odnosu na prethodnu godinu). Po važnosti treća turistička destinacija županije je Bednja, odnosno Trakošćan s 18,5 tisuća noćenja odnosno 16,6% županijskih noćenja u 2013. godini, a slijede Ludbreg i Gornji Kneginec“ (Kunst, Telišman – Košuta, Ivandić 2016).

Tablica 4. Kretanje broja noćenja u komercijalnim smještajnim kapacitetima u Varaždinskoj županiji prema gradovima i općinama u odabranim godinama u razdoblju od 2001. do 2014. godine.

	2001.	2005	2011.	2012.	2013.	2014.
Varaždin	32.099	42.604	43.496	42.861	42.250	48.759
Varaždinske Toplice	59.152	85.401	57.843	44.335	33.546	34.974
Ludbreg	2.927	4.059	6.844	6.815	7.507	*
Lepoglava	254	841	945	946	1.487	1.449
Bednja	10.142	13.552	*	11.246	18.478	*
Gornji Kneginec	5.441	5.723	4.732	4.892	4.106	*
Ivanec	94		2.802	2.527	2.726	*

Ostali	718	488	1.935	1.386	1.449	*
--------	-----	-----	-------	-------	-------	---

Izvor: Izrada autora prema Kunst, Telišman – Košuta, Ivandić, 2016. god.

“Ukupni broj noćenja ostvaren u smještajnim kapacitetima SB za medicinsku rehabilitaciju Varaždinske Toplice u 2014. godini kretao se na razini od oko 200 tisuća noćenja. Prema tome, može se zaključiti da je oko 165 tisuća noćenja otpadalo na, neturističku, HZZO potražnju“ (Kunst, Telišman – Košuta, Ivandić, 2016).

Tablica 5. Usporedba Specijalne bolnice Varaždinske Toplice u odnosu na konkurenciju, prema broju kreveta, broju zaposlenih i broju ostvarenih noćenja

Lječilište	Broj kreveta	Broj zaposlenih	Ostvareni broj noćenja u 2015. godini		
			Stacionarni pacijenti (HZZO)	Komercijalni gosti	Ukupno
SB Varaždinske Toplice	918	649	178.069	33.858	211.927
SB Krapinske Toplice	558	720	141.015	23.808	164.823
SB Daruvarske Toplice	297	222	43.845	38.774	82.619
SB Stubičke Toplice	235	179	52.960	14.895	67.855
Lječilište Bizovačke Toplice	75	46	23.267	254	23.521
SB Lipik	285	186	51.797	19.974	71.771
SB Naftalan	136	94	23.571	9.846	33.417
Terme Tuhelj	528	151	-	86.309	86.309
Lječilište Topusko	151	80	34.688	4.356	39.044

Izvor: Izrada autora prema Katalogu projekata zdravstvenog turizma, 2016. god.

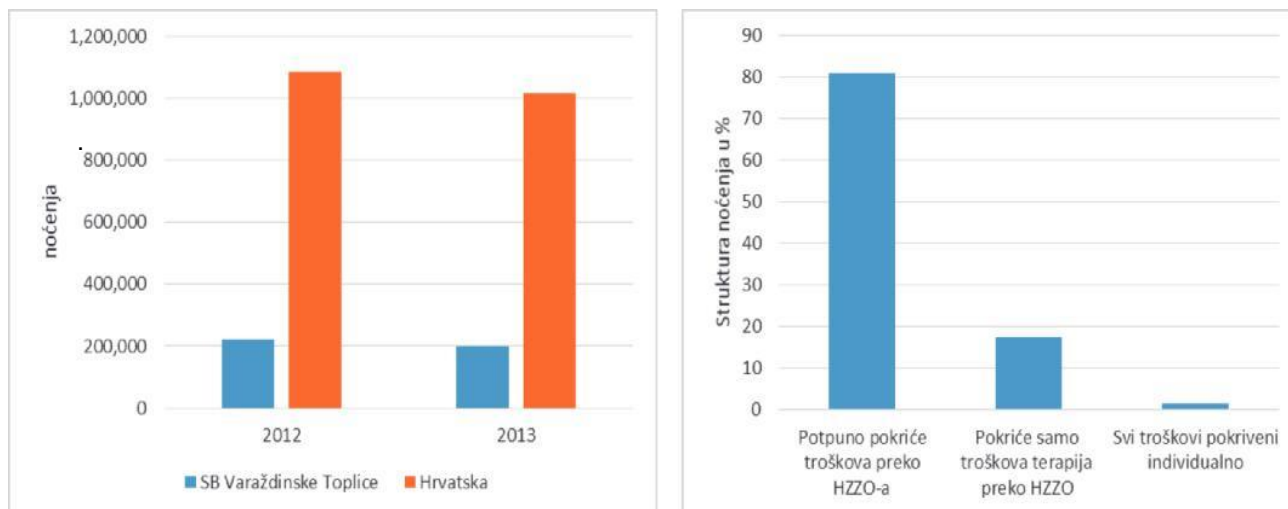
Iz tablice 5. vidljivo je kako Specijalna bolnica (SB) Varaždinske Toplice u odnosu na konkurenciju raspolaže s najvećim brojem kreveta, odnosno kapaciteta, jer SB Krapinske Toplice koja se nalazi na drugom mjestu, ima čak 360 kreveta manje. Prema broju zaposlenih SB Krapinske Toplice nalaze se na prvom mjestu sa 720 zaposlenih djelatnika, dok se SB Varaždinske Toplice nalaze na drugom mjestu sa 649 zaposlenih

djelatnika. Zaposlenici se u SB dijele na medicinske djelatnike i ostale djelatnike, odnosno u SB Krapinske Toplice zaposleno je 454 medicinskih djelatnika, dok je 266 djelatnika u ostalim djelatnostima, a u SB Varaždinske Toplice zaposleno je 332 medicinskih djelatnika, a ostalih 317 zaposleno je u ostalim djelatnostima.

Prema ostvarenim noćenjima stacionarnih pacijenata, odnosno osoba čije je liječenje pokriveno iz HZZO sustava, SB Varaždinske Toplice nalaze se uvjerljivo na prvom mjestu sa ostvarenih 178.069 noćenja, dok su komercijalni gosti ostvarili samo 33.858 noćenja što SB Varaždinske Toplice stavlja tek na treće mjesto, dok su ispred njih Daruvarske toplice sa 38.774 noćenja i Terme Tuhelj na prvom mjestu sa ostvarenih 86.309 noćenja. Ukupno gledano SB Varaždinske Toplice se nalaze na prvom mjestu sa ostvarenih 211.927 noćenja u 2015. godine što je za preko 45.000 noćenja više od SB Krapinske Toplice koje se nalaze na drugom mjestu, prema broju noćenja.

“Što se tiče prosječne duljine boravka gostiju u smještajnim objektima Specijalne bolnice za medicinsku rehabilitaciju Varaždinske Toplice, valja istaknuti ponajviše činjenicu da ona značajno varira ovisno o tome koliki je udio u troškovima pokriven od strane HZZO sustava. Tako, primjerice, osobe čije je liječenje/rehabilitacija u cijelosti pokrivena iz sredstava HZZO-a, u Varaždinskim Toplicama prosječno borave 21 dan, što je znatno dulje od hrvatskog prosjeka (13,8 dana). Osobe koje sve troškove pokrivaju iz vlastitih izvora, ostaju samo 3,6 dana, što je manje od hrvatskog prosjeka (4,9 dana), dok osobe kojima liječenje/tretmane pokriva HZZO sustav, a koje smještaj i prehranu plaćaju sami ostaju u destinaciji, u prosjeku, također relativno kratkih 7,7 dana, što je također znatno manje od hrvatskog prosjeka (10,6 dana)” (Kunst, Telišman – Košuta, Ivandić, 2016).

Slika 4. Kretanje i struktura ostvarenih noćenja u SB Varaždinske Toplice

Izvor: Kunst, Telišman – Košuta, Ivandić, 2016. (25.8.2018.)

Iz slike 4. vidljivo je kretanje broja noćenja SB Varaždinske Toplice u 2012. godini i 2013. godini u odnosu na kretanje broja noćenja u 2012. i 2013. godini sa cijelom Hrvatskom, gdje je vidljivo kako je 2013. ostvareno gotovo 200 tisuća noćenja što bi značilo da je SB za medicinsku rehabilitaciju Varaždinske Toplice 2013. godine sudjelovala s oko 19,7% u ukupnom broju ostvarenih lječilišno-topličkih noćenja u Hrvatskoj, pošto je ukupno ostvareno 1.013,7 tisuća noćenja.

Prema strukturi ostvarenih noćenja Specijalne bolnice za medicinsku rehabilitaciju Varaždinske Toplice, vidljivo je da su osobe čije je liječenje u cijelosti bilo pokriveno iz HZZO sustava, sudjelovali s izrazito visokih 81,0%, dok je oko 17,6% noćenja ostvareno od strane osoba koje su koristile HZZO uputnicu za liječničke tretmane, pri čemu su troškove smještaja i prehrane morali podmiriti iz vlastitog džepa, a samo je 1,4% ostvarenih noćenja u Specijalnoj bolnici za medicinsku rehabilitaciju Varaždinske Toplice ostvareno od strane osoba, koje su sve troškove tretmana, boravka i hrane platili neovisno o HZZO sustavu.

Tablica 6. Usporedba ostvarenih prihoda u 2015. godini SB Varaždinske Toplice u odnosu na konkurenciju

Lječilište	Ukupni prihodi u 2015. godini		
	Prihod vezan uz ugovor s HZZO-om i decentralizirana sredstva iz državnog proračuna	Tržišni prihod	Ukupno
SB Varaždinske Toplice	88.157.641,00	21.557.847,00	109.715.488,00
SB Krapinske Toplice	112.169.656,00	22.179.417,00	134.349.073,00
SB Daruvarske Toplice	23.426.009,00	18.000.000,00	41.426.009,00
SB Stubičke Toplice	33.729.049,00	5.060.546,00	38.789.595,00
Lječilište Bizovačke Toplice	10.216.793,10	57.192,21	10.273.985,31
SB Lipik	30.009.924,00	6.034.302,00	36.044.226,00
SB Naftalan	17.911.295,00	4.621.914,00	22.533.209,00
Terme Tuhelj	-	45.736.957,46	45.736.957,46
Lječilište Topusko	18.403.243,00	3.772.382,00	22.175.625,00

Izvor: Izrada autora prema Katalogu projekata zdravstvenog turizma, 2016. god.

U tablici 6. prikazani su ukupni prihodi, koje su određene specijalne bolnice, terme i lječilišta ostvarila u 2015. godini. Ukupni prihod dijeli se na prihod vezan uz ugovor s HZZO-om i decentralizirana sredstva iz državnog proračuna kao i na tržišni prihod. Prema tome, vidljivo je kako se na prvom mjestu po ukupno ostvarenom prihodu i prihodu vezanim uz ugovor s HZZO-om i decentraliziranim sredstvima iz državnog proračuna u 2015. godini nalazi SB Krapinske Toplice, koje su ostvarile 134.349.073,00 kuna, od toga se 112.169.656,00 kuna odnosi na prihod vezan uz ugovor s HZZO-om i decentralizirana sredstva iz državnog proračuna, a 22.179.417,00 kuna na tržišni prihod.

SB Varaždinske Toplice nalaze se na drugom mjesto po ukupno ostvarenom prihodu i prihodu vezanim uz ugovor s HZZO-om i decentraliziranim sredstvima iz državnog proračuna u 2015. godini s ostvarenih 109.715.488,00 kuna, od čega se 88.157.641,00 kuna odnosi na prihode vezane uz ugovor s HZZO-om i decentralizirana sredstva iz

državnog proračuna, a 21.557.847,00 kuna odnosi se na tržišni prihod. Po ostvarenom tržišnom prihodu na prvom mjestu nalaze se Terme Tuhelj sa ostvarenih 45.736.957,46 kuna prihoda.

5.6. Mogućnosti za razvoj zdravstvenog turizma u Varaždinskoj županiji

U Smjernicama razvoja turizma Varaždinske županije spomenute su samo Varaždinske Toplice kao destinacija zdravstvenog turizma, koji po broju smještajnih jedinica i broju noćenja predstavlja najveću županijsku turističku destinaciju. Varaždinske Toplice svoj razvoj temelje na zdravstvenom turizmu kao nositelju razvoja te kongresnom turizmu i turizmu na seoskim domaćinstvima.

SB Varaždinske Toplice navedene su kao potencijalna i pogodna destinacija za greenfield projekte zdravstvenog turizma. U Varaždinskim Toplicama planirana su dva projekta. Prvi uključuje izgradnju spojne prometnice te lječilišnog hotela 'Jupiter' (slika 5.) koji bi nudio usluge medicinskog wellness&spa programa, a projekt je procijenjen na 44.745.000,00 eura.

Drugi projekt trebao bi stajati 11.400.945,00 eura, a uključuje izgradnju i opremanje novog medicinskog centra s medicinsko-stomatološkim kompleksom i novim spinalnim centrom (slika 6).

Slika 5. Vizualizacija projekta lječilišnog hotela "Jupiter" i spojne prometnice

Izvor:

https://www.google.hr/search?q=spinalni+centar+vara%C5%BEinske+toplice&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiSjoKH4ZzdAhUHyaQKHS1VAXEQ_AUICigB&biw=1366&bih=654#imgrc=TOLuZOQ2p4LgMM: (30.08)

Slika 6. Vizualizacija projekta novog bolničkoga krila sa spinalnim centrom “Junona“

Izvor:

https://www.google.hr/search?q=spinalni+centar+vara%C5%BEinske+toplice&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiSjoKH4ZzdAhUHyaQKHS1VAXEQ_AUICigB&biw=1366&bih=654#imgrc=ccnopmcAbyuQRM: (30.8)

Godine 2017. u gradu Varaždinskim Toplicama obilježena je 60. godišnjica bolničkoga odjela Specijalne bolnice za medicinsku rehabilitaciju, gdje je naglašeno kako je pokrenut završni proces, uz osigurana novčana sredstva i da se u roku dvije godine kreće u izgradnju Spinalnog centra u Varaždinskim Toplicama (<https://aktualno.hr/60-godina-bolnice-u-v-toplicama-najavljen-spinalni-centar/>).

6. Razvoj zdravstvenog turizma u Hrvatskoj

Za daljnji uspjeh u sektoru zdravstvenog turizma potrebno je razvijati kvalitetnu suradnju i koordinaciju zdravstva, turizma i gospodarstva, njihovo udruživanje i umrežavanje, suradnju svih koji rade na kreiranju ponude. Suradnjom Ministarstva turizma i Ministarstva zdravlja nastao je dokument pod nazivom Nacionalni program – Akcijski plan razvoja zdravstvenog turizma u Republici Hrvatskoj, koji ima cilj usuglasiti i usustaviti djelovanje njegovih glavnih razvojnih dionika u javnom, privatnom i civilnom sektoru.

6.1. Vizija i ciljevi razvoja zdravstvenog turizma u Hrvatskoj do 2020. godine

“Vizija i ciljevi razvoja zdravstvenog turizma u nas moraju uvažavati dostignuti stupanj razvoja i različitu razinu tržišne spremnosti ponude u segmentu wellness turizma te lječilišnog i medicinskog turizma kao i tržišne trendove relevantne za svaki od ovih segmenata integralne zdravstveno turističke ponude Hrvatske. Isto tako, vizija i ciljevi razvoja zdravstvenog turizma RH moraju biti usklađeni s temeljnim odrednicama razvoja hrvatskog turizma definiranim Strategijom razvoja turizma RH do 2020. godine. “(Ministarstvo turizma, 2014).

Vizija wellness, lječilišnog, medicinskog i zdravstvenog turizma u RH, prema Akcijskom planu razvoja zdravstvenog turizma u Republici Hrvatskoj:

- Vizija razvoja medicinskog/holističkog wellness-a turizma u RH do 2020. godine glasi: u 2020. godini, medicinski/holistički wellness turizam, a osobito programi vezani za talasoterapiju, predstavljat će najvažniji segment hrvatske zdravstveno-turističke ponude i neizostavnu sastavnicu različitih, po mjeri krojenih i globalno konkurentnih turističkih doživljaja, osobito u pred i posezoni.
- Vizija razvoja lječilišnog turizma u RH do 2020. godine glasi: nakon izvršenog vlasničkog restrukturiranja, a kao rezultat osuvremenjivanja ponude osobito u kontinentalnog prostoru, lječilišni turizam RH bit će u 2020. godini tehnološki

konkurentan turistički proizvod, prikladno stopljen sa srednjoeuropskim konkurentskim okruženjem.

➤ Vizija razvoja medicinskog turizma u RH do 2020. godine glasi: u 2020. godini medicinski turizam na području RH bit će vertikalno integriran, kvalitetom konkurentan i cijenom atraktivan turistički proizvod fokusiran ponajviše na odabrane segmente potražnje na globalnom tržištu.

Vizija razvoja zdravstvenog turizma u RH do 2020. godine glasi: u 2020. godini zdravstveni turizam bit će međunarodno prepoznat ponajviše po poželjnosti svoje raznolike i visokokvalitetne wellness ponude, ali i po znatno unaprijeđenoj kvaliteti ponude lječilišnog turizma te stalno rastućoj globalnoj konkurentnosti za tržište spremnih medicinskih ustanova.

Prema Strategiji razvoja turizma RH do 2020. godine: Hrvatska je prepoznata kao renomirana destinacija zdravstvenog turizma. Poduzimani naponi na razvoju nove ponude i stalnom unapređivanju kvalitete rezultirali su konkurentnom ponudom wellness-a, pretežito u sklopu turističkih kapaciteta, ali i repositioniranoj, turističkom tržištu okrenutoj ponudi termalnih i talasoterapijskih centara. Uz to, posebno se fokusirajući na usluge stomatologije, plastične kirurgije, ortopedije i fizioterapije te na usluge 'dugog boravka' učinjen je i bitan iskorak u domeni medicinskog turizma. Prednost Hrvatske je kombinacija dostupnosti, izvrsne medicinske usluge, konkurentnih cijena i ugone boravka u turistički orijentiranoj zemlji. Hrvatska je posebno prepoznatljiva kao nova destinacija za turističku talasoterapiju.

6.2. Trendovi zdravstvenog turizma

“Predviđa se da će zdravstveni turizam biti jedan od turističkih proizvoda koji će u idućih pet do deset godina najbrže rasti. Ovaj trend, kako je već ranije spomenuto, uvjetovan je nizom društvenih promjena koje bitno mijenjaju razvijeno zapadno društvo, a odnose se ponajprije na značajne demografske promjene odnosno starenje populacije na već duboko usađene vrijednosti suvremenog društva vezane uz potrebe zdravog života kao i na činjenicu da državna zdravstvena osiguranja više ne mogu

kvalitetno pratiti potrebe svojih osiguranika, koji su stoga primorani okretati se drugim načinima zdravstvene prevencije i liječenja“ (Kušen E., 2006).

Prema Akcijskom planu razvoja zdravstvenog turizma u Republici Hrvatskoj, osim glavnih pokretača – starenje populacije, rast životnog standarda i društvene vrijednosti koje pridaju velik značaj zdravom stilu života, niz je drugih trendova koji će oblikovati industriju zdravstvenog turizma, a to su:

- Demokratizacija potražnje i diversifikacija proizvoda
- Podrška osiguravajućih društava za programe zdravstvene preventive
- Rastuća uloga i značaj medicine te daljnja specijalizacija, standardizacija i regulacija medicinskih usluga
- Brendiranje
- Tehnološke inovacije
- Autentičnost
- Okolišna osjetljivost

“Očekuje se daljnja stagnacija i pad popularnosti klasičnih zdravstveno-turističkih proizvoda i destinacija te će se oni sve više okretati modernijim, komercijalnim oblicima ponude, a posebice wellnessu. Tržištu će se nuditi sve šira paleta proizvoda i usluga u rasponu od medicinskih tretmana, preko wellness-a i tretmana ljepote, do čiste zabave u termalnim bazenima bogato opremljenim raznim bazenskim sadržajima (npr. tobogani, podvodni efekti, umjetni valovi, plivanje protiv struje i sl.) namijenjenim cijeloj obitelji, a posebice djeci“ (Kušen E, 2006).

6.3. Ključni faktori uspjeha u zdravstvenom turizmu

Ključne faktore uspjeha u zdravstvenom turizmu prema Akcijskom planu razvoja zdravstvenog turizma u Republici Hrvatskoj, moguće je podijeliti na četiri osnovne domene:

- Usluge:

- razina cijene
 - kvalifikacije i iskustvo liječnika i stručnog osoblja
 - mogućnost komunikacije s liječnikom i osobljem na stranom jeziku
 - mogućnost konzultacije i detaljno objašnjenje zahvata prije dolaska
 - transparentna informacija o sadržaju kupljenih usluga
 - postojanje jasnih procedura u slučaju komplikacija
 - opći odnos prema pacijentu i pratitelju
- Obilježja institucije/centra:
- akreditacija i certifikacija, ovisno o potražnji prosuditi o međunarodnim ili domaćim certifikatima
 - ugled institucije/centra
 - osiguranje institucije u slučaju neželjenog ishoda zahvata/tretmana
 - visoki higijenski standardi u funkciji sprečavanja bolničkih infekcija
 - kontinuirano osuvremenjivanje opreme
 - okolišno odgovorna praksa
- Obilježja destinacije:
- Poželjan imidž destinacije
 - Dostupnost destinacije, uključujući prometne veze, ulaz u zemlju
 - Dokazana i priznata ljekovita svojstva prirodnih činitelja
 - Raspoloživost kvalitetnog, cjenovno prihvatljivog smještaja za pratitelje
 - Raspoloživost raznovrsnih kulturnih, sportsko-rekreacijskih i zabavnih sadržaja
 - Komunalna uređenost, razvijeni infrastrukturni sustavi, pješačke zone

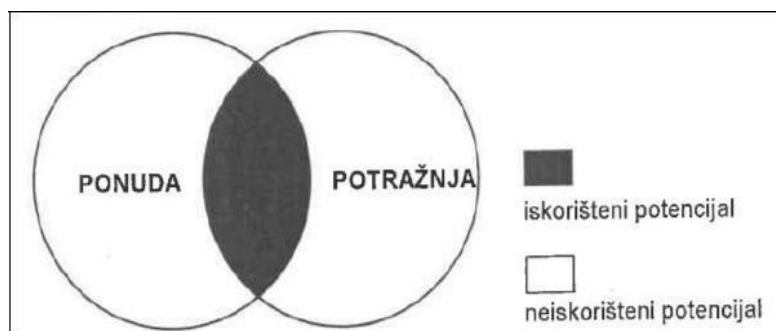
- Okolišno odgovorna praksa
- Dostupnost besplatnog WIFI-a
- Promocija i prodaja:
 - Raspoloživost incoming turističkih agencija i facilitatora u medicinskom turizmu
 - Mogućnost organizacije i plaćanja zdravstvenog i turističkog dijela boravka na jednom mjestu (one-stop-shop)
 - Atraktivne, informativne i ažurne Internet stranice destinacije i zdravstveno-turističkih centara
 - Efikasna nacionalna promocija

7. Zaključak

Zdravstveni je turizam i u svijetu najpopularnija grana turizma, jer je 15% svih putovanja motivirano zdravstvenim razlozima. Više od 200 milijuna Europljana putuje radi očuvanja i unapređenja zdravlja i na tim putovanjima potroše više od 110 milijardi eura.

Republika Hrvatska kao i Varaždinska županija u području zdravstvenog turizma imaju velike mogućnosti razvoja i napretka, koje međutim još nisu dovoljno iskorištene, a slika 7. na najbolji način prikazuje koliko mogućnosti za napredak postoji.

Slika 7. Zdravstveni turizam – neiskorišteni potencijal

Izvor: Holjevac, I., A. i Maškarin, H. 2003., str. 58

Hrvatska posjeduju potencijale i najvažnije resurse potrebne za unapređenje zdravstvenog turizma, a osim što bi mogao produljiti turističku sezonu na cijelu godinu, zdravstveni turizam može pomoći i da se znatno povećaju ukupni prihodi od turizma. Sadašnji obujam zdravstvenog turizma je 2% u prihodima turizma Hrvatske, a kako bi se ostvarilo željenih 15%, trebat će značajne investicije u taj dio turističke ponude. Za uspjeh Hrvatske na svjetskom tržištu potrebno je kreirati svaki proizvod i ponudu, kako bi se specifičan kupac zadržao i stvorio vjerodostojnost prema usluzi / proizvodu. Bez strategije razvoja zdravstvenog turizma, kao i zaokruženog turističkog proizvoda neće biti uspjeha, kao i toliko važne sinergije svih dionika.

8. Literatura

Knjige:

(1.) Ivanišević G. (2003). Zdravstveni turizam i prirodni ljekoviti činitelji u Hrvatskoj. Knjiga izlaganja na znanstvenom skupu. Veli Lošinj, 5.-7. rujna 2003. Zagreb: Akademija medicinskih znanosti Hrvatske: str.24.

(2.) Ivanišević G. (2014). Hrvatska - potencijali za zdravstveni i lječilišni turizam. Knjiga izlaganja na znanstvenom skupu. Veli Lošinj, 5.-6. rujna 2014. Zagreb: Hrvatski liječnički zbor: str 9-12.

(3.) Kušen E. (2006). "Zdravstveni turizam", Hrvatski turizam, plavo, bijelo, zeleno, ur. Čorak S. i Mikačić, V., Institut za turizam: str. 215-221.

Literatura preuzeta s internetskih stranica:

(1.) Dani ludbreške Svete nedjelje

<http://hotspots.net.hr/2018/08/dani-ludbreske-svete-nedjelje/> (posjećeno 30.7.2018.)

(2.) Djelatnost - SB za medicinsku rehabilitaciju Varaždinske Toplice

<http://www.minerva.hr/o-nama/djelatnost/> (posjećeno 28.8.2018.)

(3.) Državni zavod za statistiku RH – popis stanovništva iz 2011. godine

https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_03/H01_01_03.html (posjećeno 20.6.2018.)

(4.) Grad Varaždinske Toplice

<http://www.varazdinske-toplice.hr/> (posjećeno 27.8.2018.)

(5.) Hotel Kvarne - Opatija

<https://www.visitopatija.com/hotel-kvarner-p474> (posjećeno 21.8.2018.)

(6.) Hvar obilježava 150 godina organiziranog turizma

<http://hotspots.net.hr/2017/12/hvar-obiljezava-150-godina-organiziranog-turizma/> (posjećeno 21.8.2018.)

(7.) Institut za turizam, (2014). Nacionalni program- akcijski plan razvoja zdravstvenog turizma

https://mint.gov.hr/UserDocsImages//arhiva//150608_AP_%20Zdravstveni%20turizam.pdf (posjećeno 30.7.2018.)

(8.) Institut za turizam, Strategija razvoja turizma Varaždinske županije 2015.-2025.

<http://www.varazdinskazupanija.hr/repository/public/2015/4savjetovanje/gospodarstvo/rujan/15-09-strategija-razvoja-turizma.pdf> (posjećeno 31.7.2018.)

(9.) Ivanišević, G. Varaždinske Toplice u Hrvatskoj balneologiji, fizikalnoj i rehabilitacijskoj medicini

<https://hrcak.srce.hr/150780> (posjećeno 1.8.2018.)

(10.) Katalog projekata zdravstvenog turizma

<https://zdravlje.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Planovi,%20izvije%C5%A1%C4%87a%20i%20odluke/Katalog%20projekata%20zdravstvenog%20turizma.pdf> (posjećeno 20.8.2018.)

(11.) Konstantinov dom - SB za medicinsku rehabilitaciju Varaždinske Toplice

<http://www.minerva.hr/konstatinov-dom/> (posjećeno 27.8.2018.)

(12.) Kruljac, V. Analiza mogućnosti razvoja zdravstvenog turizma u Hrvatskom Zagorju i Međimurju – potencijalni greenfield projekti

https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=221646 (posjećeno 1.8.2018.)

(13.) Kunst, I., Telišman – Košuta, N., Ivandić N. Zdravstveni turizam u kontekstu turističkog razvoja Varaždinske županije

<https://hrcak.srce.hr/170958> (posjećeno (1.8.2018.)

(14.) Kušen, E.; Kušen Tomljanović, N. Aquae iasae na razmeđu zdravstvenog i kulturnog turizma

<https://hrcak.srce.hr/150576> (posjećeno 1.8.2018.)

(15.) Lovrina kupelj - SB za medicinsku rehabilitaciju Varaždinske Toplice

<http://www.minerva.hr/lovrina-kupelj/> (posjećeno 27.8.2018.)

(16.) Međunarodni festival čipke, Lepoglava

<http://najboljeuhrvatskoj.info/ideje/medjunarodni-festival-cipke-lepoglava-rujan-2017-304.html> 30.7 (posjećeno 30.7.2018.)

(17.) Minerva – SB za medicinsku rehabilitaciju Varaždinske Toplice

<http://www.minerva.hr/minerva/> (posjećeno 27.8.2018.)

(18.) Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova europske unije – Indeks razvijenosti

<https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/regionalni-razvoj/indeks-razvijenosti/112>
(posjećeno 1.9.2018.)

(19.) Nacional. hr. Zdravstveni turizam treba postati hrvatski prioritet

<http://www.nacional.hr/dossier-zdravstveni-turizam-treba-postati-hrvatski-prioritet/>

(posjećeno 27.8.2018.)

(20.) Najčešća pitanja - Rezervacija hotela

<http://www.mytrip.com/hr/misc/faq-hoteli> (posjećeno 27.8.2018.)

(21.) Novi list – Europa u svijetu, a Hrvatska u Europi među liderima zdravstvenog turizma

http://www.novolist.hr/novolist_public/layout/set/print/Vijesti/Hrvatska/Europa-u-svijetu-a-Hrvatska-u-Europi-medu-liderima-zdravstvenog-turizma (posjećeno 18.8.2018.)

(22.) Povijest Hvarskog turizma kroz stare razglednice

<http://www.otok-hvar.com/hr/povijest-hvarskog-turizma-kroz-stare-razglednice>
(posjećeno 21.8.2018.)

(23.) Povijest Opatije

<http://www.opatija.net/hr/povijest> (posjećeno 21.8.2018.)

(24.) Predstavljeni potencijali razvoja zdravstvenog turizma Sjeverozapadne Hrvatske

<http://www.varazdinska-zupanija.hr/novosti/iz-%C5%BEupanije/predstavljeni-potencijali-razvoja-zdravstvenog-turizma-sjeverozapadne-hrvatske/> (posjećeno 30.7.2018.)

- (25.) Prijedlog Strategije razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine
<https://mint.gov.hr/UserDocsImages//arhiva//Strategija-turizam-2020-editfinal.pdf>
(posjećeno 31.7.2018.)
- (26.) Prostorni plan Varaždinske županije
<http://www.varazdinska-zupanija.hr/repository/public/prostorni-planovi/dokumenti/1-ppz-varazdinske-zupanije-osnovni.pdf> (posjećeno 30.8.2018.)
- (27.) Službeni vjesnik Varaždinske županije
<http://www.glasila.hr/Glasila/SVVZ/SVVZ1008.pdf> (posjećeno 1.9.2018)
- (28.) Stari grad - SB za medicinsku rehabilitaciju Varaždinske Toplice
<http://www.minerva.hr/stari-grad/> (posjećeno 27.8.2018.)
- (29.) Strategija razvoja Grada Varaždinskih Toplica
<http://www.varazdinske-toplice.hr/wp-content/uploads/2013/08/STRATEGIJA-RAZVOJA-GRADA-VARAZDINSKIH-TOPLICA.pdf> (posjećeno 26.8.2018.)
- (30.) Swot analiza - Leksikon
<http://www.poslovni.hr/leksikon/swot-analiza-1528> (posjećeno 21.8.2018.)
- (31.) Špancirfest
<https://spancirfest.com/o-spancirfestu/> (posjećeno 30.7.2018.)
- (32.) Terme - SB za medicinsku rehabilitaciju Varaždinske Toplice
<http://www.minerva.hr/terme/> (posjećeno 27.8. 2018.)
- (33.) Transformacija Specijalne bolnice Varaždinske Toplice u destinaciju zdravstvenog turizma
<http://www.varazdinska-zupanija.hr/dodatno/%C5%BEupanijski-projekti/transformacija-specijalne-bolnice-vara%C5%BEdinske-toplice-u-destinaciju-zdravstvenog-turizma/> (posjećeno 30.8.2018.)
- (34.) Turistička patrola – Varaždinu nagrada za najbolju destinaciju kontinentalne Hrvatske
<https://www.klikaj.hr/turisticka-patrola-varazdinu-nagrada-za-najbolju-destinacija-kontinentalne-hrvatske/> (posjećeno 30.7.2018.)

- (35.) Turistički rast Varaždinske županije između pompoznosti – i fijaska
<https://evarazdin.hr/drustvo/turisticki-rast-varazdinske-zupanije-između-pompoznosti-i-fijaska-364242/> (posjećeno 30.7.2018.)
- (36.) Turistički vodič Hrvatske, Varaždinska županija
<https://smart-travel.hr/hrvatska/varazdinska/> (posjećeno 21.6.2018)
- (37.) Varaždinska županija – opće informacije
<http://www.varazdinska-zupanija.hr/%C5%BEupanija/opce-informacije/> (posjećeno 20.6. 2018.)
- (38.) Varaždinske barokne večeri
<https://vbv.hr/o-festivalu/> (posjećeno 30.7.2018.)
- (39.) Varaždinske Toplice – Povijest
<http://varazdinske-toplice.freesevers.com/Povijest.html>
- (40.) Varaždinske vijesti – Indeks razvijenosti
<http://www.varazdinske-vijesti.hr/aktualno/indeks-razvijenosti-varazdin-medu-razvijenima-a-s-placama-pri-dnu-21901/> (posjećeno 30.7.2018.)
- (41.) Varaždinske vijesti – Turistička ponuda Varaždinske županije predstavljena u Londonu
<http://www.varazdinske-vijesti.hr/gospodarstvo/turisticka-ponuda-varazdinske-zupanije-predstavljena-u-londonu-13934/> (posjećeno 30.7.2018.)
- (42.) Zdravstveni turizam u Hrvatskoj
<https://wellness.hr/zdravstveni-turizam-u-hrvatskoj/> (posjećeno 18.8.2018.)
- (43.) Zdravstveni turizam u Hrvatskoj – Zdravstvena brošura
<https://www.htz.hr/sites/default/files/2018-02/HTZ%202017%20Zdravstvena%20brošura%20HR.pdf>
- (44.) Zemljopisni položaj Varaždina
<http://varazdin.hr/zemljopisni-položaj-varazdina/> (posjećeno 20.6.2018.)

(45.) 60. godina bolnice u Varaždinskim Toplicama, najavljen Spinalni centar
<https://aktualno.hr/60-godina-bolnice-u-v-toplicama-najavljen-spinalni-centar/>
 (posjećeno 30.8.2018.)

Prilozi

Popis slika:

Slika 1. Geografski položaj Grada Varaždina.....	10
Slika 2. Ulice Grada Varaždina tijekom održavanja Špancirfesta.....	13
Slika 3. Hotel Minerva, koji se nalazi u sklopu SB Varaždinske Toplice.....	28
Slika 4. Kretanje i struktura ostvarenih noćenja u SB Varaždinske Toplice.....	33
Slika 5. Vizualizacija projekta lječilišnog hotela “Jupiter“ i spojne prometnice.....	35
Slika 6. Vizualizacija projekta novog bolničkoga krila sa spinalnim centrom “Junona“.....	36
Slika 7. Zdravstveni turizam – neiskorišten potencijal.....	42

Popis tablica:

Tablica 1. Prirodni ljekoviti činitelji.....	17
Tablica 2. Pružatelji usluga u zdravstveno turizmu.....	21
Tablica 3. SWOT analiza zdravstvenog turizma u Hrvatskoj.....	22
Tablica 4. Kretanje broja noćenja u komercijalnim smještajnim kapacitetima u Varaždinskoj županiji prema gradovima i općinama u odabranim godinama u razdoblju od 2001. do 2014. godine.....	30
Tablica 5. Usporedba Specijalne bolnice Varaždinske Toplice u odnosu na konkurenciju, prema broju kreveta, broju zaposlenih i broju ostvarenih noćenja.....	31
Tablica 6. Usporedba ostvarenih prihoda u 2015. godini SB Varaždinske Toplice u odnosu na konkurenciju.....	34